

Механізми соціалізації.

Дослідження соціалізації передбачає розгляд її механізмів. Одним із перших психологічних механізмів соціалізації аналізував З. Фрейд, який розрізняв: механізми підтвердження — виключення, імітації, заборони, заміщення (підстановки), ідентифікації.

Дж. Мід механізми соціалізації розкривав через сприйняття ролей. Прийняття ролі — це процес присвоєння ролі в іншій, незвичній ситуації взаємодії, а виконання ролі — фактичні дії або акти рольової поведінки. Усвідомлення «узагальненого іншого» відбувається через процеси прийняття й виконання ролі. В соціалізації ці процеси доповнюються навчання ролям¹.

Механізми соціалізації 2

За напрямком впливів факторів, що соціалізують:

— інтериоризація — засвоєння, долучення до загальнолюдського досвіду, внаслідок чого цей досвід стає надбанням особистості, здійснює вплив на становлення особистості. Формування внутрішньої структури людської психіки, переведення елементів зовнішнього світу у внутрішнє «Я» особистості. Результатом інтериоризації стає індивідуальність особистості.

— екстериоризація — об'єктивація внутрішнього світу людини в її практичній діяльності та спілкуванні.

За мірою цілеспрямованості:

— стихійні впливи на особистість соціального середовища, що мають іноді різноспрямований характер;

— цілеспрямовані впливи в умовах соціальних інститутів освіти та виховання в інтересах особистості й суспільства.

1 Резник Ю. М. Человек и общество (опыт комплексного изучения) // Личность. Культура. Общество. — 2000. — Т. 2. — Вып. 3, 4.

Солодовникова И. В. Социализация личности в зрелом возрасте: опыт интерпретации // Социологические исследования. — 2006. — № 2. — С. 32—39.

За позитивністю механізми соціалізації поділяються на (Н. Смелзер на основі підходу З. Фрейда):

- позитивні — ті, що формують бажані якості особистості: імітація (усвідомлені спроби дитини копіювати і наслідувати певну модель поведінки; ідентифікація (спосіб засвоєння дітьми поведінки батьків та інших значущих дорослих, соціальних установок, цінностей і норм як своїх власних);
- негативні — ті, що перешкоджають появі у дитини соціально небажаних форм поведінки: почуття сорому (зазвичай, асоціюється з відчуттям, що вас викрили і зганьбили), й почуття провини, (коли мова йде про покарання самого себе, пов'язується з внутрішніми переживаннями і муками совісті, незалежно від інших людей).

Механізми соціалізації за Т. Парсонсом

Згідно з Парсонсом, індивід «вбирає» у себе суспільні цінності в процесі спілкування зі «значущими іншими», а соціалізація здійснюється за допомогою трьох основних механізмів:

- а) пізнавальних механізмів (наслідування (імітація) і психічна ідентифікація);
- б) захисних психічних механізмів, за допомогою яких приймаються рішення в тих випадках, коли між потребами особистості виникають конфлікти;
- в) механізмів пристосування, які тісно пов'язані із захисними механізмами.

Додаткові механізми соціалізації:

- а) підкріплення-загасання (засновані на принципі задоволення страждання, який реалізується у вигляді застосування винагород та покарань);
- б) гальмування, що вподібнюється механізму витиснення;

в) субституція (заміщення), різновидами якої є перенос (трансфер) і переміщення.

Особистість, згідно з Парсонсом, завдяки навчанню завжди перебуває в стані змін, однак функціонування механізмів адаптації й захисту, які контролюють ці зміни, забезпечують особистості стан рівноваги¹.

Краткий обзор теорий социализации с 30-х по 70 годы //

<http://www.ethnopsychology.narod.ru/socialization>

У процесі соціалізації застосовують такі форми навчання¹:

- через закріплення (застосовуючи систему покарань та стимулів, закріплюючи необхідні вміння, навички, способи поведінки);
- через спостереження («значущий інший» як зразок);
- через взаємодію (передусім через рольові ігри).

Під час навчання формується «друга натура»: за визначенням французького вченого П'єр Бурд'є — габітус.

Габітус — сукупність культурної спадщини, глибоко за-своєна індивідом, яка спрямовує поведінку особистості навіть без участі свідомості.

Саме завдяки габітусу ми поводимо себе так, як того очікує від нас соціальне середовище, і отримуємо від цього задоволення.

Габітус — внутрішній соціальний порядок, спосіб існування, що є невід'ємним від індивіда.

Розрізняють три типи габітусу

- Культурний, або національний — характеризує колектив-ну національну свідомість, визначає культурні відмінності між народами. (Бернард Шоу «Пігмаліон» вчений — лінгвіст, пере-творює свою вульгарну квітку (Елізу Дуелл) на леді, навчив-ши її манерам, мови).
- Класовий — характеризує класові відмінності: у кожного класу свій соціальний капітал, «джентльменський набір». Сучас-ні молоді люди —

представники вищого класу повинні мати престижну вищу освіту, займатися дорогими видами спорту, відпочивати на престижних курортах.

Об'єктивована форма культурного капіталу, що відрізняє представників різних класових позицій, — це дипломи, тривалість навчання в найкращих університетах, нагороди...

Інтерналізована форма культурного капіталу — це те, що назавжди залишається з особистістю, характеризуючи її як члена певного соціального прошарку, класу: рівень розвитку інтелектуальних здібностей, знання, тип мислення, словарний запас, манера говорити, естетичний смак, стиль спілкування та манера поведінки.

- Гендерний габітус відповідає гендерним ролям.

Волков Ю. Г. Социология: лекции и задачи. — М., 2003. — С. 56—75.

Агенти соціалізації — конкретні особи, відповідальні за навчання культурним нормам, засвоєння соціальних ролей.

Інститути соціалізації — установи, які впливають на процес соціалізації та спрямовують його.

Р. Клуט'є та А. Рено розрізняють чотири ієрархічні структури, які здійснюють соціалізацію, нашаровуючи свій вплив на особистість¹:

1. мікросистема — у функціонуванні якої індивід бере безпосередню участь (сім'я, школа, друзі);
2. мезосистема — відносини між елементами мікросистеми;
3. екосистема — складається з інститутів, які безпосередньо не стосуються індивіда, однак, беруть участь у соціалізації (наприклад, професійне оточення батьків, їх взаємовідносини із керівництвом та підлеглими досить часто суттєво впливають на формування у дитини уявлень про оточуюче соціальне середовище);
4. макросистема — культурне середовище, тобто соціальні цінності, норми ідеології, які не лише прямо нав'язуються дитині, а опосередковано

впливають на функціонування перших трьох структур. Це ідеологічні установки суспільства загалом, дитячі та юнацькі організації ідеологічного характеру.

Стадії соціалізації

П. Бергер і Т. Лукман розрізняють два етапи соціалізації — первинний і вторинний.

Первинна соціалізації відбувається в дитинстві. Цей процес має виражене емоційне забарвлення. Під час первинної соціалізації не виникає проблем з ідентифікацією, тому що немає вибору «значущих інших». Первинна соціалізація закінчується, коли в дитини формується поняття «узагальненого іншого».

Вторинна соціалізація — входження людини в нові сектори суспільства, у якому живе. Вона може сама обирати об'єкт для ідентифікації, цей вибір більш раціональний².

На думку соціологів, соціалізація ніколи не буває повною і ніколи не завершується.

2 Солодовникова И. В. Социализация личности в зелом возрасте: опыт интерпретации // Социс. — 2006. — № 2. — С. 32—39.

Первинна соціалізація — (сфера міжособистісних відносин) превалює в першій половині життя. Агенти соціалізації — безпосереднє близьке оточення людини: сім'я, родичі, однолітки, учителі.

Вторинна соціалізація — (сфера соціальних відносин). Превалює в другій половині життя. Агенти соціалізації — всі, що знаходяться за близьким оточенням людини: адміністрація, ВНЗ, ЗМІ, політичні партії...

Г. Андрєєва розрізняють три етапи соціалізації: дотрудовий, трудовий та післятрудоий.